

DOROTA KATARZYNA SUWALSKA-BARANCEWICZ

Instytut Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz
Institute of Psychology, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz
e-mail: dsbarancewicz@ukw.edu.pl

Recenzja: Iwona Janicka, Hanna Liberska (red. nauk.)
(2014), *Psychologia rodziny*. Warszawa: Wydawnictwo
Naukowe PWN

Od niej wszystko się zaczyna..., ona jest początkiem wszystkiego..., życia i ludzkości. Z niej wyrasta człowiek – jego podmiotowość, autonomia i charakter. To ona kształtuje jego wartości, wzorce, tworzy sposób widzenia ludzi i świata. Jest korzeniami życia społecznego. O czym mowa? Oczywiście o rodzinie. Rodzina ma współcześnie różnorodne i wielorakie znaczenie. Przemiany w jej obrębie oraz świata społecznego wskazują jej ogromną złożoność i zróżnicowanie. Nie tylko przyczyniają się do zmiany struktury rodziny, ale także powodują zakłócenia w dynamice jej funkcjonowania. Zjawiska te sprawiają, że rodzinę należy rozpatrywać interdyscyplinarnie i wielopoziomowo. Z pewnością w taki sposób jest ona ujmowana w obszernej monografii *Psychologia rodziny* pod redakcją naukową Iwony Janickiej i Hanny Liberskiej.

Publikacja ta stanowi współczesne spojrzenie na rodzinę i problemy, z jakimi ona się zmagają. Wieloaspektowo rozpatruje zagadnienia istotne z punktu widzenia jej jakości, trwałości i dobrostanu.

Monografia zbudowana jest z czterech części. Pierwsza z nich zatytułowana *Człowiek w systemie rodziny* porusza wiele znaczących aspektów funkcjonowania struktur rodzinnych. Podkreśla się w niej znaczenie komunikacji interpersonalnej w rodzinie – jej charakter, uwarunkowania, zmiany, jakim podlega, oraz kształtowanie prawidłowego sposobu komunikacji. Interesującym zagadnieniem poruszonym w tej części pracy są narracje rodzinne – codzienne opowieści sprzy-

jające budowie wspólnego życia rodzinnego. Na uwagę zasługują również rozdziały dostarczające solidnych podstaw teoretycznych, rozpatrujące role, funkcje rodziny i style wychowania. Analizując znaczenie rodziny dla współczesnego człowieka, nie można nie odwołać się do teorii przywiązania. W latach 60. dowiedziano bowiem, że potrzeba bliskości jest silniejsza niż głód, a od doświadczeń na najwcześniejszym etapie życia zależy dalszy rozwój psychiczny i społeczny człowieka. O tym też traktuje kolejny rozdział, w którym autor w sposób kompleksowy wyjaśnia znaczenie przywiązania w życiu człowieka – jego dzieciństwie, okresie dorosłości oraz w intymnych relacjach. Poza przywiązaniem istotne znaczenie w bliskich związkach ma również seksualność – jeden z głównych czynników skłaniający ludzi do tworzenia więzi. Dlatego też problematyce tej przyjrano się nieco bliżej, analizując uwarunkowania aktywności seksualnej małżonków i problemy, jakie mogą się pojawić w jej realizacji. Kolejny rozdział ujęty w tej części pracy dotyczy mechanizmów transmisji międzypokoleniowej. Poza określeniem ram teoretycznych, istoty i obszarów tego zjawiska bardzo cenne jest podkreślenie przez autorki współczesnych kierunków badań nad transmisją w rodzinie. Na uwagę zasługują elementy graficzne, wzbogacające prezentowane treści.

O rodzinie można mówić w wielu kategoriach. Nie sposób pominąć tu religijności i duchowości w systemie rodzinnym. Stanowią one bowiem część ludzkiego doświadcze-

nia. W tym rozdziale warto zwrócić uwagę na przedstawienie dynamiki zmian zachodzących w strukturze rodziny i funkcji religijności jednostki w biegu życia oraz perspektywy badań dotyczących religijności w rodzinie.

Część pierwszą prezentowanej monografii zamyka rozdział dotyczący rozwoju rodziny. Towarzyszący jej ciąg procesów prowadzi do zmian rozwojowych, zarówno członków rodziny, jak i całego systemu. Całość wzbogaconą jest licznymi tabelami i wykresami, porządkującymi przedstawiane treści.

Po bogatym i wnikliwym wprowadzeniu w charakterystykę systemu rodzinnego w następnej kolejności badacze i autorzy skupili się na analizowaniu różnorodnych form życia rodzinnego. Druga część zatytułowana *Zróżnicowane formy życia rodzinnego* przytacza odmienne metody realizacji ról rodzinnych. Podjęto w niej problematykę samotnego rodzicielstwa i sposobów pomocy samotnym rodzicom, funkcjonowania rodzin zrekonstruowanych, partnerów kohabitujących, rodzin adopcyjnych i zastępczych oraz kulturowego zróżnicowania rodziny. Szczególna uwaga została poświęcona znaczeniu kohabitacji zarówno dla trwałości związku, jak i pełnienia funkcji rodzicielskich. W tym miejscu warto skupić się na wynikach badań dotyczących trwałości związków kohabitacyjnych oraz zaangażowanego rodzicielstwa kohabitantów. W obu przypadkach – zarówno dla stabilności związku, jak i zaangażowania w rodzicielstwo – ważna jest forma związku, w jakiej znajdują się partnerzy. Okazuje się, że wyższym poziomem stabilności związku i zaangażowania rodzicielskiego cechują się małżonkowie niż partnerzy kohabitujący.

Uwaga badaczy skierowana została również na rodziny zrekonstruowane. W rozdziale poświęconym temu zagadnieniu warte podkreślenia są wskazówki do pracy psychoedukacyjnej i terapeutycznej z członkami takich rodzin, zebrane w formie czytelnej i przejrzystej tabeli. Autorzy podkreślają specyfikę funkcjonowania rodzin adopcyjnych i zastępczych, ujmując je z perspektywy psychologicznej, medycznej oraz prawnej. Zainteresowanie wzbudza również przybliżenie odbiorcom

charakterystyki rodzin z dzieckiem, znajdującym się w różnym okresie rozwojowym.

W kontekście wszelakich przemian społecznych, których jesteśmy świadkami – zmiany w postrzeganiu małżeństwa, wzrastająca liczba rozwodów, rosnąca popularność alternatywnych form związku, wzrost rodzin z jednym rodzicem, rosnąca liczba „eurosierot”, otwartość granic i globalizacja – istotne wydaje się również zwrócenie uwagi na status współczesnej rodziny ze szczególnym uwzględnieniem rodziny wielokulturowej. Nie zabrakło bowiem miejsca na zanalizowanie przyszłości rodziny zróżnicowanej kulturowo i wskazanie zarówno trudności, jak i otwierających się perspektyw dla członków takich rodzin.

W dalszej kolejności autorzy tekstów zebranych w monografii skupili się na analizowaniu problemów, jakie mogą się pojawić w życiu rodziny. Część trzecia zatytułowana *Zdrowotne i społeczne problemy w rodzinie* porusza trudne i bolesne doświadczenia, takie jak choroba przewlekła w rodzinie, trudności prokreacyjne, niepełnosprawność dziecka, rozwód, agresja i przemoc wobec członków rodziny oraz zachowania antyspołeczne.

Rozdziały zawarte w tej części pracy zmuszają do głębokiej refleksji, skłaniając czytelnika do zadumy nad istotnością i ważnością codziennych spraw. Choroba przewlekła jako kryzys nienormalny pojawiający się w rodzinie stanowi ogromne obciążenie dla całej rodziny. Autor, po przedstawieniu różnorodnych ujęć choroby oraz reakcji członków rodziny wobec choroby przewlekłej, wskazuje przypadki rodzin z chorobą, objaśniając dynamikę rodzinnych procesów adaptacyjnych. Opatrzony są one odpowiednim komentarzem oraz ilustracjami w postaci genogramów.

Wiele emocji wzbudza kolejny rozdział dotyczący trudności prokreacyjnych i ich skutków dla rodziny. Autorka wnikliwie analizuje medyczne uwarunkowania niepłodności, zarówno kobiecej, jak i męskiej, przedstawia aktualne statystyki dotyczące poronień i ich powszechność w krajach rozwiniętych i rozwijających się. Szczególną uwagę poświęca jednak następstwom i skutkom psychologicznym, wynikającym z diagnozy niepłodności

oraz straty ciąży. Dodatkowym walorem tego rozdziału jest charakterystyka technik wspomaganego rozrodu oraz relacji rodzinnych w wyniku ich zastosowania. Liczne tabele wzbogacają zawarte tu treści.

Niepełnosprawność dziecka to kolejne ogromne wyzwanie dla rodziców. Informowanie o diagnozie niepełnosprawności jest szczególnym rodzajem interakcji społecznej, wzbudza silne emocje i rozpoczyna trudny proces adaptacji. Rodzice przeżywają wtedy stres, chroniczny smutek i żal, od których zależy późniejsze przystosowanie się do nowej, silnie obciążającej sytuacji. Podkreślono również istotę wsparcia i pomocy rodzicom z dziećmi niepełnosprawnymi.

Jednym z trudniejszych momentów pojawiających się w życiu rodziny jest rozwód. Liczba rozwodów od lat jest bardzo wysoka, a jego doświadczenie stanowi silne przeżycie dla dorosłych, ale przede wszystkim dla dzieci. W rozdziale poświęconym tej problematyce autorka analizuje przyczyny rozwodów, przedstawia fazy procesu rozwodowego, ale największą uwagę skupia na funkcjonowaniu dorosłych i dzieci w sytuacji rozwodu, uwzględniając pleć. Rozdział wzbogacono licznymi tabelami (*Blok rozszerzający*), zawierającymi najnowsze wyniki badań i dodatkowe informacje dotyczące między innymi trwałości związków, etapów funkcjonowania w sytuacji rozwodowej czy też modelu wpływu rozwodu na przystosowanie psychologiczne dzieci, umożliwiające pogłębienie wiedzy czytelnika z tego zakresu.

Kolejnymi dojmującymi problemami występującymi w wielu polskich rodzinach są przemoc i agresja. Rozdział poświęcony tej kwestii analizuje między innymi takie zagadnienia, jak czynniki sprzyjające agresji, agresja między rodzeństwem, przemoc w małżeństwie. Szczególna uwaga została zwrócona na sposoby zapobiegania i redukcji przemy w rodzinie. Warto podkreślić również zaprezentowany w tej części pracy graficzny model predyktorów agresji matek i ojców wobec małych dzieci.

Rodzina stanowi niejednokrotnie miejsce rozwoju zachowań antyspołecznych. Autorzy ostatniego rozdziału w trzeciej części prezentowanej monografii omawiają właśnie to zagadnienie. Traktuje on o roli czynników genetycznych, struktury rodziny, cech matki i dziecka oraz relacji w rodzinie. Uwaga badaczy została skierowana również na przedstawienie mechanizmu transmisji międzypokoleniowej zachowań antyspołecznych.

Ostatnia, czwarta część monografii zatytułowana *Terapia rodzin i terapeutyczna rola rodziny* składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy z nich dotyczy współczesnych nurtów w terapii rodzin. Pokazano w nim historię i zasady terapii rodzin, praktycznych i interesujących informacji dostarcza natomiast podrozdział o wskazaniach i przeciwwskazaniach do terapii rodzin.

Rozdział kończący zarówno czwartą część pracy, jak i całą monografię akcentuje rolę psychologii pozytywnej w psychologii rodziny. Za pomocą licznych tabel i form graficznych autorka analizuje zasoby, jakie posiada każda rodzina, i interwencje koncentrujące się na jej sile. Duże znaczenie zostało przypisane rozważaniom na temat przężności rodziny i właściwości rodzin prężnych.

Recenzowana publikacja stanowi szerokie spektrum zagadnień dotyczących całego bogactwa, jakie niesie ze sobą funkcjonowanie rodziny. Z ogromną przyjemnością można ją polecić nie tylko badaczom rodziny, psychologom, ale także klinicytom, pedagogom, osobom zatrudnionym w placówkach opiekuńczo-wychowawczych czy też pracownikom socjalnym. Szczególne rekomendacje kierowane są również do studentów psychologii i kierunków pokrewnych (pedagogika, socjologia, prawo, medycyna), a przede wszystkim do osób zainteresowanych problematyką życia rodzinnego. Prezentowane w monografii treści mogą stanowić inspirację do podejmowania nowych problemów badawczych, wytyczania kolejnych kierunków dalszej eksploracji jakże interesującej psychologii rodziny.

Wskazówki dla autorów

W czasopiśmie „Psychologia Rozwojowa” drukowane są wyłącznie artykuły oryginalne.

Wstępnym warunkiem publikacji artykułu jest odniesienie do problematyki rozwojowej, które może mieć dwojaki charakter. Po pierwsze, prezentowany artykuł może wprost przedstawiać badania lub teorie odnoszące się do zmian rozwojowych. Po drugie, w wypadku braku bezpośrednich odniesień do problematyki rozwojowej należy zaznaczyć, jakie implikacje dla wiedzy o rozwoju człowieka mają prezentowane badania lub teorie.

Artykuły należy nadsyłać w formie plików w formacie Microsoft Word lub rtf o objętości nieprzekraczającej 36 000 znaków i spacji. Tabele i ilustracje należy przesyłać w oddzielnych plikach zgodnych z podanymi wyżej formatami.

Tekst powinien być przygotowany w sposób standardowy: podwójna interlinia, czcionka wielkości 12 pkt., około 1800 znaków na stronie.

W artykułach o charakterze sprawozdań z badań empirycznych należy przyjąć standardowy układ treści: wprowadzenie, problem (pytania badawcze lub hipotezy), metoda (grupa badana, techniki, procedura), wyniki, dyskusja. Należy wyraźnie zaznaczyć strukturę tekstu poprzez wprowadzenie wymienionych powyżej podtytułów oraz wcięć w tekście. Przypisy i bibliografię zamieszczamy na oddzielnych stronach na końcu tekstu, a materiał ilustracyjny (rysunki z podpisami, tabele z tytułami) w oddzielnych plikach. Streszczenie artykułu (w języku polskim i angielskim), w granicach 600–900 znaków, wraz ze słowami kluczowymi, zamieszczamy w oddzielnych plikach.

Należy podać dokładne nazwy stosowanych technik badawczych, a w wypadku technik adaptacyjnych z języka angielskiego także ich oryginalną nazwę.

Należy podać nazwy zastosowanych testów statystycznych i określić poziom istotności oraz wszystkie konieczne parametry (w zależności od zastosowanej techniki); wyniki liczbowe, na przykład poziom istotności, zapisujemy w następujący sposób: .05 (a nie 0.05).

W tekście zaznaczamy odniesienia do literatury, podając nazwisko autora oraz rok wydania publikacji, do której się odwołujemy. W razie cytowania pracy, która ma wielu autorów, za pierwszym razem podajemy nazwiska wszystkich autorów, a w następnych przywołaniach tylko pierwszego oraz skrót „i wsp.”. W przywołaniu w nawiasie pozycji różnych autorów zachowujemy porządek alfabetyczny, a w przypadku kilku pozycji jednego autora – porządek chronologiczny. Jeśli dany autor jest w tekście przywoływany po raz pierwszy, podajemy pełne imię; jeśli po raz kolejny – podajemy pierwszą literę imienia.

Spis literatury wykorzystanej sporządzamy w porządku alfabetycznym według poniższych wzorów:

Lachowska B., Braun-Gałkowska M. (2003), Agresja u dzieci i jej ekspresja w rysunku rodziny [w:] M. Łaguna, B. Lachowska (red.), *Rysunek projekcyjny jako metoda badań psychologicznych*, 97–124. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Białek A. (2010), *Patrz gdzie patrzę. Psychologiczne aspekty podejmowania cudzej perspektywy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Grabowska M. (2009), Stereotypy płci i starości a zachowania seksualne osób w okresie późnej dorosłości. *Psychologia Rozwojowa*, 14, 4, 45–56.

Przypisy numerujemy kolejno i podajemy wszystkie na oddzielnej stronie na końcu tekstu.

Dane o autorze zamieszczamy na stronie tytułowej: imię i nazwisko, miejsce pracy, miejscowość (np. Anna Kowalska, Instytut Psychologii, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań), także w języku angielskim. Redakcji podajemy adres do korespondencji wraz z numerem telefonu i adresem poczty elektronicznej.

W czasopiśmie publikujemy recenzje oraz sprawozdania z konferencji naukowych.

Adres Redakcji:

ul. Ingardena 6

30-060 Kraków

sekcja@apple.phils.uj.edu.pl